

SUMARI

Geografia física	
Paisatge endins.....	9
Clima	
Ni fred ni calor	15
Nucli urbà	
Del peu de la roca al futur.....	27
Hàbitat	
Del cul de l'església als Aixandons.....	35
Població	
La Gendra.....	53
Ca l'Alfonsa	57
Dolores la Jabonera.....	65
La paradeta	69
X Fràgil.....	73
Apunts d'història i d'economia	
L'espai i el nom	77
L'ànima del mercat: el lloro de ca l'Hortolà	85
Què falta?.....	89
Família	
La bessona.....	95

Goris	101
Homenatge a les sopes escaldades.....	109
L'exèrcit de formigues	113
El cove ple.....	117
Individu	
El retrat.....	121
Febre.....	125
El cinema de la Sastra.....	133
El buc insígnia.....	137
Lo Xurrero	147
Tampoc tocava	153
El futur que tot s'ho engolia.....	159
Paisatge enfora	165
Glossari	169
Agraïments	173

GEOGRAFIA FÍSICA
PAISATGE ENDINS

Com cada cap de setmana pujo al cotxe per anar a Aitona. La meua família hi viu atrapada entre un alzheimer trepidant i una rutina que si no fos per la malaltia, podria considerar-se tranquil·la. Mon germà gran i ma mare s'encarreguen de tot el que li cal fer al petit dels quatre germans de casa Gori, mon pare, Víctor, que d'ençà d'uns anys és lluny de nosaltres i ens mira sense veure'ns. Aquest viatge costa cada cop més, perquè significa trobar els seus ulls que miren sense passat, sense present, sense possibilitats de cap mena de futur. Comporta, també, assumir que no recorda qui soc i que si, quan no dorm, em dedica un tímid somriure, aquest gest és tan sols cortesia. Una cortesia que em recaragola per dins perquè trobo molt trist que, jo que soc la seua filla petita, no recordi les enrabiades que li havia donat ni alguna alegria de tant en tant, que no se celebrava mai gaire no fos cas que sembléssim uns presumits, que no recordi tampoc que durant anys havia estat seca com una ascla i no es cansava

de repetir-me que si hagués viscut quan ell era jove m'hauria quedat sense ballar de tan poc goig com hauria fet a cap ballador. Que mon pare no sàpiga res de mi em fa sentir òrfena i em fa veure que el passat, que tant ens aporta, delimita i determina, és fràgil i fins i tot fonedís, imprecís.

Pujar al cotxe per anar-los a veure és fer un viatge enrere i endins. Un viatge pel meu atlas, per un espai i un temps en què la força i l'empenta de tots els de casa era imparable. I jo que volia fugir-ne sense saber que tornar-hi seria una quimera. Quan surto de casa amb el cotxe, m'incorporo al passeig de Ronda que m'expulsa de Lleida per un pendent suau. A poc a poc m'endinso en una horta camuflada per les escorrialles de la ciutat que es va omplint de bancals, de secles i de camins i caminets que em són paisatge. Una horta que és la mateixa que voreja tot el riu Segre avall, avall fins a la Granja d'Escarp on les seues aigües es barregen amb les del Cinca. Torres i masets, gossos que borden als vianants i volades d'estornells i engrinetes, arbres verds i matolls ressecs acompanyen i guien el camí, fins a Alcarràs, que senyoreja quan de Lleida no en queda res. Després, direcció a Fraga, el paisatge es fa ample i extrem. En aquest tram, tot de negocis han aixecat construccions bastes que tapen la línia d'un horitzó que sense elles seria profund i llunyà. Sovint, en aquest indret, recordo un viatge amb la padrina Maria a Lleida, i em veig en aquell autobús tronat que feia el recorregut pels pobles del Baix

Segre. Recordo mirar a través del vidre i témer que al girar-me ella no hi fos. D'un bot m'asseia damunt de les seues cuixes mentre deixava caure el cap damunt del seu pit.

Vaig tirant avall i l'entorn s'aixua encara més i tant si és per la boirina de la calitja de l'estiu com per la del fred a l'hivern, l'horitzó es desdibuixa. Cel i terra semblen agermanar-se per un impuls irrefrenable de l'un envers l'altra i la natura perd verdor perquè el riu s'aparta. A la rotonda de Soses i a l'esquerra, m'endinso en un espai que es va estretint, tancant i que mostra el contrast entre passat i futur, secà i regadiu. Redueixo d'esma la velocitat i just després del pont de l'autopista emprenc la pujada al final de la qual unes cambres frigorífiques tapen, d'uns anys ençà, el cementiri que tant m'havia inquietat de joveneta quan hi passava amb el cotxe de línia.

I un nou i suau pendent m'endinsa, ara sí, en el meu mapa, en el que em fa delir perquè naix d'un marró esgroguiat ple de timó i d'herbotes que esgarranyen més que no punxen i que perfumen per dissimular la seua natura. I és que el meu paisatge, i ves a saber per què, és el del marge dret de la carretera que va cap al Baix Segre. El que em lliga a l'ahir. El que em fa sentir propis altres medis similars que també tenen la ressecor de teló de fons. El que m'apropa a aquelles Garrigues a les quals viatjava de petita amb el tractor blau que conduïa el pare i que ens portava a tots els altres de casa, asseguts dins el remolc. El que m'introdueix en

aquelles terres crebassades i fantasmagòriques de vells casals de pedra, d'antigues fortunes d'oli, d'aumetlla, de vi i de cereals, d'entrades de pedra i de sortides d'adob; el que em mostra uns paratges abandonats a la seua sort, a la seua dissort; el que em dibuixa l'horitzó farcit de valletes i espones coronades amb arbres centenaris d'estranyes i encaragolades figures; el que em condueix a les tardes de febril vent, d'enterraments poc esperats amenitzats per les petites i rítmiques matraques verdes que delaten la indiscreció. El meu paisatge més que parlar-me del riu, ho fa de la soledat, de la pols i dels panicals i em retorna a un sol alt, a un cel blau, a una llum transparent i neta, a la jaqueta damunt les espatlles perquè el setembre ja està avançat i refresca, a un ambient perfumat pel timó, a l'olor d'estable i de magdalenes acabades de sortir del forn i de carquinyolis amb aumetlles de casa, al sabor de salianbra i matafaluga en els dolços. El meu paisatge és el que em porta al nostre mas de la Serra Grossa que no puc oblidar ni apartar del pensament potser perquè prové del més profund que, d'ençà de moltes generacions enrere, es casa. Una Serra Grossa de velles auliveres, sembrada de matolls d'aromes que la padrina posava a l'aigua de les aulives xafades, marcides, pansides. Una Serra Grossa que té encara, malgrat la intromissió del futur que tot ho rega, una llum neta i immaculada.

I em submergeixo en aquest escenari de terra i records sense poder ignorar la banda esquerra de la carretera, on hi regna un verd carregat d'esforç i de fortuna que ho ha modificat tot. Un verd que de

tan intens i atapeït, cobreix de riquesa una terra que tot ho tira amunt i que tot ho suporta. Perquè el meu paisatge també és un mar de flors i de fulles d'un verd madur d'estiu, que no té res a veure amb el brotonat i tendre del bon temps i encara menys amb el bru de la tardor ni amb el gris gebrat i tren-cadís de l'hivern. És una quadrícula de bancals que exigeixen aigua i suor a canvi de prosperitat. És un oceà, amb matisos de colors, que dona fruits dolços, guanyys que esborren el cansament de navegar entre els rengs d'arbres mentre es canta nous ritmes que han fet oblidar el xant de la mesdiada.

I tot aquest entorn, junt i alhora diferenciat i separat entre si per una subtil línia que és frontera i camí, queda resguardat per unes serres de poca alçada que d'estopenques i resseques, anhelan l'aigua del riu que corre per allà baix, pel mig del Carratalà i que dona la impressió que tothora s'hagin de llançar damunt dels arbres que, a poc a poc, han envaït la terra del seu davant. Pareix també que aquelles protuberàncies ermes espiïn, rabioses per la seua esterilitat, el verd i el dolç que les repta. I així fins al poble que es troba a recer, alhora que assetjat i observat, d'aquests monticles socarrats i coronats per les restes d'un antic castell.

Arribo. Aparco el cotxe. Casa està a la part més nova d'un poble que fuig de la serra. Allí hi viu l'alzheimer que s'ha menjat el pare. Allí torno cada cop que vaig a veure què queda encara del que havia estat. Allí volo cada cop que tinc necessitat de mare i de record. Perquè d'aquí vinc, i d'aquí vaig marxar.

© Teresa Ibars Chimeno, 2019
© Fotografia de la coberta: Isabel Barios Ibars, 2019
© d'aquesta edició: Pagès Editors, S.L, 2019
Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
www.pageseditors.cat
editorial@pageseditors.cat
Primera edició: gener de 2019
ISBN: 978-84-1303-058-6
DL: L 65-2019
Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S.L
www.bobala.cat

◀ imprès a **lleida** ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.